

ВІДГУК

офіційного опонента

про дисертацію Бабенко Вікторії Василівни
з теми «Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів
української мови і літератури у процесі навчання стилістики»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.02 – теорія і методика навчання (українська мова)

Актуальність обраної теми та її зв'язок з напрямками наукових досліджень. Здатність до взаємодії й комунікації – одна з ключових навичок XXI століття. Сучасна система компетентнісної освіти зорієнтовує на формування в студентів комунікативних умінь і навичок та вміння вибудовувати особистісні стосунки. Відтак вивиснується проблема набуття комунікативної компетентності майбутніми вчителями-словесниками. Як справедливо зазначає дисертантка, курс стилістики української мови сконденсовує функційні ознаки мовних одиниць, окреслює шляхи використання стилістичних засобів для досягнення експресії, формує практичні вміння й навички професійного мовлення. Актуальність рецензованої праці підтверджується потребою теоретично обґрунтувати й розробити методику формування комунікативної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури в процесі навчання стилістики.

Дисертаційна робота увідповіднена з проблематикою кафедри української лінгвістики і методики навчання Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди (тема «Актуальні проблеми мовознавства, лінгводидактики та інноваційні технології навчання у ВНЗ», державний реєстраційний номер № 0112U004562).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані та подані в дисертації, є обґрунтованими, логічними та послідовними. Їм притаманна осмисленість наукового пошуку, вмотивованість наукових тверджень, а також взаємозв'язок теоретичних положень із практичними

рекомендаціями. Теоретично-методичні засади дослідження забезпечено ретельним аналізом авторитетних джерел (409 найменувань). У роботі використано комплекс теоретичних, емпіричних і статистичних методів дослідження й конкретно визначено їхнє застосування.

Зміст дисертаційної праці охоплює основні аспекти теми дослідження. Вступ уміщує всі необхідні компоненти та відбиває науковий і творчий задуми авторки й етапи їхньої реалізації. Складниками рецензованого дослідження є три взаємопов'язані розділи, що дають змогу простежити перебіг наукових пошуків, особливості змін освітнього процесу та його результативність.

Зокрема, у першому розділі В. Бабенко схарактеризувала теоретичні засади формування комунікативної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури. Наявність системного аналізу теоретично-методологічних надбань української й зарубіжної науки уможливило потлумачення базових понять дослідження («компетентнісний підхід», «комунікативна компетентність», «формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя української мови і літератури в процесі навчання стилістики» тощо). Дисертантка досить вичерпно проаналізувала різні підходи до визначення поняття «компетентнісний підхід». Схвально оцінюємо акцентування уваги на найновіших лінгводидактичних студіях.

У дисертаційній праці простежуємо тенденцію до зв'язку комунікативної компетентності з подальшою професійною діяльністю. Привертає увагу звернення В. Бабенко до сучасних наукових досліджень (Н. Голуб, С. Караман, Н. Кондратенко, Т. Костолович, І. Нагрибельна, Л. Мамчур, Л. Овсієнко та ін.). Поділяємо думку авторки про комунікативну компетентність як міждисциплінарну категорію. Здійснений докладний аналіз спеціальної літератури переконав дослідницю в потребі вирізнення у структурі комунікативної компетентності мотиваційно-ціннісного, нормативно-тезаурсного й жанрово-стилістичного складників.

Вікторія Василівна тлумачить комунікативну компетентність

майбутнього вчителя-словесника і як ключову, і як предметну, однак чітко не визначає її статусу в процесі навчання стилістики української мови. На жаль, поза увагою дисертантки залишилися праці Р. Дружененко, Л. Кантейкіної, Ж. Капенової, К. Климової, Л. Лінникової, О. Сковородникова, М. Стурикової та ін.), у яких звернено увагу на площини кореляції комунікативної та стилістичної компетентностей.

З-поміж вузлових аспектів формування комунікативної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури здобувачка справедливо називає опанування системних знань із функційної й практичної стилістики української мови, закономірностей функціонування мовних одиниць різних рівнів. Доречно було б використати набутки таких сучасних напрямів стилістики, як комунікативна, когнітивна, прагматична, креативна, що вдало співвідносяться з формуванням комунікативної компетентності студентів.

У другому розділі дисертації досліджено теоретично-практичні аспекти формування комунікативної компетентності майбутніх учителів-словесників у процесі навчання стилістики української мови. Зокрема, В. Бабенко ретельно проаналізувала робочі програми зі стилістики з огляду на комунікативні потенції дисципліни та чітко визначила критерії такого аналізу. Дослідниця переконалася в тому, що викладачі закладів вищої освіти здебільшого акцентують увагу на теоретичних аспектах стилістики, поза їхньою увагою залишається використання значних можливостей курсу стилістики української мови для досягнення ефективного спілкування.

Безсумнівним є твердження щодо продуктивності використання сучасних монографій у процесі формування комунікативної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури на заняттях зі стилістики. Проте варто було виразити ці розмисли докладнішим аналізом функційно-комунікативних аспектів, віддзеркалених в окремих наукових розвідках.

Вартісними є міркування Вікторії Василівни про комунікативну функцію сучасних лекцій зі стилістики української мови. Вбачаємо доречним

у рецензованій праці запропонувати методи, прийоми й форми роботи, які сприяють формуванню комунікативної компетентності студентів на лекційних заняттях зі стилістики української мови.

Імпонують нам висловлення здобувачки стосовно недоліків певних прийомів роботи на заняттях зі стилістики (наприклад, конспектування теоретичного матеріалу), натомість Вікторія Василівна більш продуктивними вважає підготовку таблиць, створення презентацій та інше.

Абсолютно доречним є висновкування про потребу розгляду на заняттях зі стилістики особливостей усного спілкування вчителя й учнів з акцентом на доборі мовних засобів для пояснення тих чи тих мовних явищ на уроках української мови. Тому під час аналізу навчально-методичного забезпечення дисертантка звертає увагу на виокремлення методичного аспекту – вивчення стилістики в закладах загальної середньої освіти.

Схвальної оцінки заслуговує характеристика загальних і конкретних закономірностей навчання стилістики. Здобувачка вдало спроектує часткові (специфічні) принципи навчання стилістики на формування комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти й докладно їх аналізує. Надзвичайно актуальним в сучасних умовах розвитку освітянської галузі є зосередження уваги на значення самостійної роботи в процесі формування комунікативної компетентності.

У дисертаційній праці запропоновано методи, що сприятимуть оптимізуванню освітнього процесу в закладах вищої освіти. Зокрема, продуктивними з-поміж них визнано ті, які корелюються з основними етапами формування комунікативної компетентності: орієнтування, спостереження за мовою, виконання, контроль, корекція. Дисертантка докладно схарактеризувала методи, які використовуються на кожному з цих етапів, зазначивши їхні різновиди. Наприклад, метод вправ: вправи на текстовій основі, когнітивні вправи (на зіставлення й порівняння, абстрагування, класифікацію, аналіз тощо), конструктивні (на трансформацію, редагування, переклад, адаптацію до сприймання учнями

тощо), комунікативно-творчі вправи (репродуктивні, респонсивні, описові, композиційні, ініціативні, дискутивні тощо).

Погоджуємося, що усвідомленому вибору мовних одиниць у процесі створення власного висловлення, розумінню особливостей їхнього функціонування сприяють вправи, побудовані на матеріалі художніх текстів. Вартісними є стилістичні вправи, запропоновані дисертанткою в цьому розділі дисертаційної праці.

З огляду на наявність наукових розробок, у яких тлумачиться поняття «педагогічна технологія», дослідниця крізь призму набуття комунікативного досвіду схарактеризувала технологію портфоліо, вирізнила її провідні ознаки. У процесі опису кейс-технології В. Бабенко вивичує кейс-завдання, що водночас є і завданням, і кейс-джерелом комунікативно значущої ситуації.

Здобувачка переконливо визначила завдання констатувального етапу дослідження, описала критерії, показники та рівні сформованості комунікативної компетентності майбутніх учителів-словесників. Імпонує нам використання для отримання вірогідних результатів дослідного навчання різноманітних взаємодоповнювальних форм і способів перевірки. Доречним вважаємо поступове ускладнення, розширення й варіювання сфер комунікативної діяльності, а також складності навчальних завдань.

Фахову компетентність В. Бабенко й обізнаність з усіма аспектами досліджуваної проблеми засвідчує третій розділ роботи, у якому з'ясовано зміст, мету, завдання експериментального навчання, схарактеризовано перебіг і результати формувального та контрольного етапів педагогічного експерименту, доведено ефективність розробленої методики формування комунікативної компетентності.

Матеріали цього розділу свідчать про значну експериментальну роботу дисертантки, спрямовану на впровадження розробленої методики формування комунікативної компетентності на заняттях зі стилістики української мови в закладах вищої освіти. Змістову основу програми

експериментального навчання становили відомості про основні комунікативні якості мовлення, мовленнєву поведінку особистості, мовленнєвий етикет тощо.

У процесі дослідного навчання, на думку В. Бабенко, продуктивними виявилися спеціальні методи навчання стилістики української мови й інтерактивні технології навчання (кейс-технології, технології портфоліо). Нам імпонує, що авторка надавала перевагу високохудожнім, професійно зорієнтованим текстам різної жанрово-стильової належності.

На кожен етап експериментально-дослідного навчання дисертантка добирала належні методи, прийоми, засоби й види навчальної діяльності студентів. Позитивно сприймаємо використання проблемних запитань і вправ, а також написання есе. Вартісним є врахування під час добору текстів для занять особливостей подальшої професійної діяльності студентів. Окремо потрібно наголосити, що в процесі експериментального навчання приділено увагу формуванню усного мовлення майбутніх учителів української мови і літератури, акцентовано на комунікативних вимогах до усного мовлення вчителя. Застосоване здобувачкою систематичне вправляння сприяло формуванню в студентів професійно важливих комунікативних умінь.

Схвально, що з-поміж дидактичних вимог до добору вправ зі стилістики української мови визначено їхню відповідність типологічним характеристикам студентів, їхнім когнітивним запитам, сучасним принципам навчання стилістики української мови. Значна частина вправ зорієнтована на розвиток лінгвокреативності майбутніх учителів української мови і літератури (написання творчих робіт – лінгвістичних мініатюр, есе, нарисів, рефератів тощо). Нам імпонує увага В. Бабенко до формування невербальних умінь студентів – розпізнавання настроїв учасників комунікації, підтримання візуального контакту, вибір оптимального міжособистісного комунікативного простору. Не викликають жодних сумнівів вправи, спрямовані на набуття умінь розуміти емоційно-вольові стани, бачити

протиріччя між невербальним виразом і його психологічним змістом, виявляти соціально-психологічні характеристики особистості тощо.

Розроблена авторкою дисертації система вправ, методика формування комунікативної компетентності майбутніх учителів-словесників цілком обґрунтовані й переконливі. *Проте вважаємо, що робота значно виграла б, якби в додатках було подано фрагменти (або плани) практичних занять із стилістики української мови, а також розроблені стилістично-комунікативні вправи. На жаль, не представлено в додатках скориговану програму дисципліни «Стилiстика української мови» (зокрема, тему «Екологія мови»).*

Статистичні методи уможливили перевірку й наукове обґрунтування достовірності отриманих даних. Аналіз результатів контрольних зрізів і порівняння показників свідчить про позитивну динаміку формування комунікативної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури в процесі навчання стилістики та дають підстави для її впровадження в освітній процес закладів вищої освіти. Відтак підтверджено ефективність методики, запропонованої Вікторією Василівною.

Відзначаючи достатньо високий мовний рівень тексту рецензованої праці, зауважимо, що авторці не вдалося уникнути окремих помилок і одруківок. Подеколи натрапляємо на помилкове (специфічні принципи навчання стилістики В. Бабенко позиціонує як лінгводидактичні, хоча пізніше зараховує їх до власне методичних) й ненормативне (*спостереження над стилістичними функціями мовних одиниць, спостереження над мовою, спостереження над лексичним матеріалом*) використання термінної лексики, калькування (*відсутнє чергування, приймати рішення, подібні вправи, таким чином* тощо) тощо.

Висновки за розділами ґрунтуються на результатах проведеного дослідження й віддзеркалюють зміст викладеного матеріалу. Загальні висновки скорельовано зі змістом сформульованих у вступі завдань і матеріалами кожного з розділів.

Достовірність і новизна наукових результатів. Повнота викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях. Достовірність результатів дослідження забезпечена методологічною й лінгводидактичною обґрунтованістю вихідних теоретичних положень в окресленні провідних аспектів дослідження; застосуванням методів, адекватних предмету, меті й завданням дослідження; апробацією розробленої методики в закладах вищої освіти України; якісним і кількісним аналізом результатів експериментально-дослідної роботи.

Не викликає сумнівів наукова новизна отриманих результатів, позаяк формування комунікативної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури в процесі навчання стилістики в українській лінгводидактиці розроблено вперше.

Зміст наукового дослідження відбито в авторефераті дисертації. Подані в ньому фактичні результати й загальні висновки ідентичні дисертаційній роботі. Праці В. Бабенко, опубліковані в українських і закордонних виданнях, віддзеркалюють основні положення дисертації. Наукове дослідження достатньо апробоване на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Практичне значення отриманих результатів. Методичні рекомендації, що містяться в дисертаційній праці, можуть бути використані для організації освітнього процесу майбутніх учителів-словесників, зокрема під час викладання мовознавчих і лінгводидактичних дисциплін, а також у післядипломній педагогічній освіті. Сформульовані в роботі положення й висновки знадобляться в процесі вдосконалення програм зі стилістики української мови й розроблення навчально-методичного забезпечення курсу.

Висловлені у відгукові зауваження й побажання не спростовують високого рівня дисертаційної роботи та не є істотними для загального позитивного враження від проведеного дослідження, однак можуть прислужитися для дискусії під час захисту дисертації й стимулом до наступних наукових розвідок.

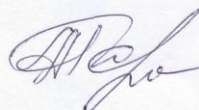

Загальний висновок. Дисертаційна робота Вікторії Василівни Бабенко є самостійно виконаним і завершеним науковим дослідженням.

За актуальністю, науковою новизною, практичним значенням, змістом і оформленням дисертація «Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури у процесі навчання стилістики» відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її авторка – Бабенко Вікторія Василівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

А. С. Попович

